

Protocol voor het afnemen en invoeren van Cito-toetsen

Om een goed beeld te krijgen van je eigen school is het op juiste wijze invoeren van de scores cruciaal. Als alle scholen op eenzelfde wijze hun gegevens invoeren ontstaat een stevige database van de gegevens waarop onderlinge vergelijking zowel intern als extern heel effectief kan zijn (monitoring). Groepen en scholen kunnen de gegevens uitwisselen om van en met elkaar te leren vanuit de resultaten (interne en bovenschoolse intervisie). De gegevens dienen tegelijkertijd als check of de school voldoet aan de eisen van de inspectie. Om objectief vergelijken mogelijk te maken is dit protocol opgesteld voor het afnemen en invoeren van de Cito-toetsen.

1. Centrale richtlijnen

Bewust plannen en handleiding volgen: Belangrijk is om de adviesdata van cito precies op te volgen. Volg de handleiding van de toetsen. De leerkracht is verantwoordelijk voor correctie en (snelle) invoer van de gegevens. Voorlezen en/of begeleiden van de toets is alleen per uitzondering in bepaalde gevallen met dyslectische leerlingen of LGF-leerlingen toegestaan.

Groepstoetsen zijn leidend: Voor monitoring op groeps-, school- en bestuursniveau worden alleen de groepstoetsen gebruikt. In principe moet in groepsmetingen voor *alle* leerlingen een score opgenomen zijn in dezelfde kolom (zie onder voor OPP-uitzondering). Daarom moeten later ingehaalde toetsen, bijv. bij ziekte, toch in de registratie van een *groepstoets* worden opgenomen.

Individuele toetsen in uitzonderlijke gevallen: In de volgende gevallen, en alleen dan, moet bewust worden gekozen voor opname van scores als individuele toets i.p.v. bij de groepstoets in ParnasSys (deze toetsen dan ook nooit laten 'meetellen voor inspectie!'):

- doortoetsen bij o.a. uitval (bijv. de groepstoets is DMT kaart 3, uitvallers worden verder getoetst met DMT kaart 1 en 2, dan de scores van kaart 1 en 2 als individuele score invoeren); hierbij moet echter altijd een score (bijv. voor DMT kaart 3) in de groepsmeting zijn opgenomen;
- een extra toets als een leerling op een ander niveau werkt (maar zonder aangepast OPP), waarbij echter ook een (via de vaardigheidsscore van de individuele toets berekende) score in de groepsmeting moet zijn opgenomen (met een opmerking);
- bij een leerling met een individueel leertraject (ILT), waar wie een ontwikkelingsperspectief (OPP) is opgesteld; hierbij worden de scores alleen individueel ingevoerd voor de vakken waarop dit OPP betrekking heeft; de overige scores horen in de groepsmeting;
- de school ervoor heeft gekozen om alle (zij)instromende leerlingen één jaar lang niet mee te tellen bij de groepsscores; en hetzelfde voor leerlingen die korter dan vier jaar in Nederland verblijven én om die reden het Nederlands onvoldoende beheersen; dit schoolbeleid moet gedocumenteerd zijn. Dit geldt alleen voor leerlingen die vanaf groep 7 instromen.

Alleen in de laatste gevallen (ILT met OPP, kort op school, kort in Nederland met taalachterstand) mag het invoerveld van een leerling bij een groepsmeting leeg blijven. Neem dan wel een opmerking op met de redenen.

Deze richtlijnen worden in dit protocol nader beschreven en uitgelegd.

2. Richtlijnen voor afname en invoer van Cito-toetsen¹

2.1 Keuze, planning en tijdstip

- Iedere school is vrij om zelf het pakket van toetsen samen te stellen. Voorwaarde hierbij is dat minimaal een rapportage van de vier hoofdvakgebieden (technisch lezen, begrijpend lezen, spelling en rekenen) vanuit het toetspakket te maken is.
- De afnamemomenten van de LVS-toetsen worden volgens het rooster van cito ingepland in het jaarrooster. Wanneer men buiten de aangegeven maand toetst kan dit namelijk effect hebben op de normering.
- Toets afnames gebeuren op het moment dat de leerlingen uitgerust zijn en concentratie zo veel mogelijk gewaarborgd is.
- Per dag worden niet meer dan twee toetsmomenten uitgevoerd van 30-45 minuten (uitzondering hierbij zijn de entree- en eindtoets). Deze momenten worden zodanig gepland dat tussentijds altijd minimaal een pauze van 15 minuten wordt geboden.
- Vooraf mag m.b.v. oude of eerdere toetsen de interpretatie van vraagstellingen en het omgaan met meerkeuzeantwoorden geoefend worden. De inhoud van toetsen (bijv. specifieke sommen of woorden) mag in de periode voor de toets niet besproken worden.

2.2 Richtlijnen voor de afname

- De wijze van afname is altijd strikt volgens de richtlijnen die in de handleiding zijn vermeld, uitzonderingen worden hieronder beschreven.
- Bij voorkeur neemt de eigen leerkracht van de leerling/groep de toets af.
- De eigen leerkracht is ook verantwoordelijk voor de juistheid van het nakijken van de toets.
- Klassikaal voorlezen van de toetsen is niet toegestaan, behalve wanneer dit uitdrukkelijk in de handleiding is aangegeven.
- Ook aan individuele leerlingen of aan kleine groepjes wordt niet voorgelezen, met uitzonderingen van a. leerlingen met de diagnose dyslexie of b. bij een vermoeden van ernstige dyslexie. Dan mag de toets begrijpend lezen en de woordenschat toets worden voorgelezen (evt. ook eerst zelf lezen en daarna voorgelezen). Een vermoeden moet in een aparte notitie conform het protocol dyslexie gedocumenteerd en gestaafd zijn (meer dan een jaar achterstand op DMT en/of AVI en/of spelling terwijl andere vakken op niveau zijn). Op grond van de problematiek van de leerling kan de school verdergaande keuzes maken, bijv. voorlezen van zeer talige rekentoetsen. Voor leerlingen die in het bezit zijn van een dyslexieverklaring staat in de dyslexieverklaring vermeld van welke voorzieningen en hulpmiddelen zij gebruik mogen maken.²
- Leerlingen met een specifieke indicatie m.b.t. het toetsen (gedocumenteerd) mogen de toets afgezonderd van de groep maken en/of voorgelezen krijgen.
- Bij een afnamemoment van een groepstoets worden in principe van alle leerlingen van de groep scores ingevoerd. Er zijn slechts beperkte uitzonderingen, zie hieronder.

2.3. Richtlijnen voor invoering in ParnasSys

- De gegevens van de afname worden bij voorkeur door de leerkracht ingevoerd. De leerkracht is op de hoogte van de afspraken in dit protocol. Als de school voor deze taak een aparte medewerker heeft, dan dient deze medewerker zeer goed op de hoogte te zijn van de afspraken

¹ De term cito-toetsen wordt hier voor het gemak gehanteerd. In enkele gevallen zullen hier ook andere niet-methodegebonden toetsen onder vallen.

² Sine Limite wijkt hier bewust af van de handleiding van cito waarin als enig alternatief het afnemen van de toets 'begrijpend luisteren' wordt voorgesteld. Wat betreft de eindtoets moeten wel de daarvoor door cito opgestelde regels worden gevolgd met de daarbij geboden (digitale) alternatieven.

over invoer van de gegevens en van de individuele onderwijsbehoeften van de leerlingen. De leerkracht blijft altijd verantwoordelijk voor de juistheid van de ingevoerde gegevens.

- Zieke leerlingen worden zodra ze weer op school zijn binnen één week getoetst en deze gegevens worden bij de groepsafname ingevoerd (dus NIET als individuele meting of als tweede groepsmeting).³
- Wanneer slechts een deel van de groep op een onderdeel wordt getoetst, (bijv. DMT1 en 2 in groep 6 bij uitvallers of AVI) dan worden deze gegevens als individuele toets bij de betreffende leerling ingevoerd. Dit in verband met onterechte beïnvloeding van de groepscores (anders zouden mindere lezers dubbel of driedubbel worden geteld).⁴
- Bij bijzonderheden zoals voorlezen (zie boven) wordt bij de groepsmeting naast de score de opmerking ingevuld met "voorgelezen i.v.m. (vermoeden) dyslexie" of "toetsbegeleiding rugzakleerling".
- Een leerling hoeft aan een groepstoets niet deel te nemen als de leerling korter dan één jaar aan de school verbonden is (dit moet dan voor *alle* instromende leerlingen zo zijn).
- Hetzelfde geldt voor een leerling die korter dan vier jaar in Nederland verblijft én om die reden het Nederlands onvoldoende beheerst.⁵
- Verder mag van het invullen van groepstoetsen alleen worden afgezien in het geval van leerlingen met een individueel leertraject *met* aangepast ontwikkelingsperspectief, z.o.

3. Leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften

Onder leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften verstaat het samenwerkingsverband Sine Limite in dit verband de leerlingen, die op een heel hoog niveau werken (> 15 dle voorsprong), en leerlingen die op een zeer laag niveau werken (> 40% of 10 -15 dle achterstand). Sine Limite stelt in "de doorlopende onderwijslijn" dat dan pas kan worden overgaan tot een individueel leertraject (ILT), voor één of meer vakgebieden.

3.1. Leerlingen met aangepast ontwikkelingsperspectief

Het beschikken over een ILT alleen is (volgens de inspectie) niet voldoende om de scores van een leerling buiten de groepscores te houden. Men mag een leerling score pas buiten de groepscore houden wanneer er een ILT *met ontwikkelingsperspectief* (OPP) is opgesteld.⁶ De voorwaarden waaraan hiervoor voldaan moeten worden zijn:

- extern onderzoek heeft plaatsgevonden,⁷
- concrete jaardoelen zijn gesteld en gedocumenteerd,⁸

³ In ParnasSys kunnen eerder afgenomen en ingevoerde groepstoetsgegevens na klikken op het potloodje gewijzigd, aangevuld of (bij betreffende rechten) verwijderd worden.

⁴ Het is niet de bedoeling om alle DMT-uitvallers als aparte groepsmeting op te nemen. De scores worden stuk voor stuk bij de individuele leerlingen ingevoerd. Groepsmetingen met slechts enkele leerlingen zijn sowieso fout. En AVI-toetsen alleen als groepsmeting opnemen als er voor alle leerlingen een waarde is. Het afnemen van Kaart 1+2+3 heeft de voorkeur van CITO en is altijd mogelijk. En de inspectie normeert hierop in de groep 3 en 4. Dus in groep 4 en lager neem je sowieso Kaart 1+2+3 af (behalve bij M3, dan Kaart 1+2). Vanaf groep 5 kun je als school uitsluitend Kaart 3 afnemen. Voor de monitoring staat centraal: voor de hele groep dezelfde keuze maken en dus één kolom invullen (Kaart 3 OF Kaart 1+2+3).

⁵ Zie voor de precieze bepalingen de actuele versie van "Analyse en waarderings opbrengsten, primair onderwijs" van de inspectie van het onderwijs op www.onderwijsinspectie.nl. NB: Ingelezen gegevens (per DOD) van overgestapte leerlingen worden per definitie in Parnasys als individuele toetsen weggeschreven.

⁶ Voor handreikingen over ILT (in 'ring 2') en ILT met ontwikkelingsperspectief (in 'ring 3') zie het document 'Doorlopende onderwijslijn (DOL)' van het samenwerkingsverband Sine Limite.

⁷ Bij Sine Limite is een IQ-test niet verplicht voor een ILT met OPP, ander extern onderzoek kan ook voldoende zijn. Afwijkend t.o.v. de inspectie vindt Sine Limite het gerechtvaardigd om de betreffende resultaten van een leerling met een ILT met OP met een ander extern onderzoek dan een IQ-test niet mee te rekenen bij de groepscores.

- een externe deskundige heeft over de aanpak geadviseerd.

In het geval van een naar beneden bijgesteld OPP (ofwel afwijken van de 100% resp. 60 dle als einddoel) moet duidelijk worden dat deze leerling zal gaan uitstromen op een niveau ruim onder dat van eind groep 7. Het toetsniveau wordt aangepast aan het ontwikkelingsperspectief en voor de vakken waarop de ILT van toepassing is wordt de score van de toets ingevoerd als individuele meting via de leerling map. Voor de onderdelen van de scores waarbij het OPP hoger is dan M7/E7 wordt de score wel ingevoerd bij de groepsscores.⁹

In enkele gevallen, bijv. bij (Z)MLK leerlingen, wordt al eerder dan in groep 5/6 een ILT ingesteld. Ook in dat geval dient het opstellen van een voorlopig OPP als voorwaarde voor het al dan niet invoeren als individuele score.

3.2 Leerlingen met alleen een individueel leertraject (ILT)

Zolang een leerling (nog) niet over een aangepast ontwikkelingsperspectief beschikt (OPP, zie boven) worden ook de scores van die leerling met sterk afwijkende prestaties bij de groepstoets ingevoerd. Deze leerlingen, waarvoor voor één of meer vakgebieden een ILT is opgesteld, vallen in een 'grijs gebied', tot een OPP wordt opgesteld of de prestaties weer binnen de standaardmarges vallen. Deze leerlingen zijn voor de monitoring onderdeel van de groep! Om een juist groeps-gemiddelde te verkrijgen is het van belang dat ook van deze leerlingen een score wordt ingevoerd. Dit kan op de volgende manieren:

- De vaardigheidsscore van de toets die op een ander niveau gemaakt is, wordt omgezet naar het niveau van de groepsscore (zie handleiding van de citotoets, bijlage vaardigheidsscores). Dit heeft de voorkeur.
- De school kiest ervoor om deze leerlingen met de groepstoets mee te laten doen en vult deze score in. Daarnaast maken de leerlingen dan een toets op hun eigen niveau, waarvan de score individueel ingevoerd wordt via de leerling kaart.
- De school kan een fictieve hoogste (A), respectievelijk laagste score (E) invoeren. Dat kan als de desbetreffende leerling een A- resp. E-score scoort in de toets van een half jaar hoger/lager of een A/B- resp. D/E-score in de toets van een jaar hoger/lager. Het is van belang bij het invullen van deze fictieve score de opmerking "ingevuld n.a.v. score lagere/ hogere toets" toe te voegen. Deze leerlingen maken ook een toets op hun eigen niveau.

Bij alle individuele score is een opmerking zinvol over de aanleiding (bijv. 'i.v.m. ILT').

4. Cito-toetsen en doublure

De didactische leeftijd (dl) wordt in ParnasSys automatisch teruggezet als een leerling doubleert. Wanneer scholen werken volgens een leerstofjaarklassensysteem krijgt de leerling een herhaling van de lesstof en kan de vergelijking met leerlingen op groepsniveau een reëel beeld geven van de vorderingen van de leerling. Bij overdracht naar VO of bij rapportage aan derden over het onderwijs aan deze leerling moet doublure altijd wel worden vermeld. Voor de hoofdvakgebieden waar een leerling toch duidelijk vooruitloopt op de nieuwe groep, kan in *uitzonderlijke* gevallen de didactische leeftijd handmatig worden verhoogd voor een reëler ijkpunt van de toetsen.¹⁰

⁸ In ParnasSys moet het ontwikkelingsperspectief per betreffend vak en jaar aangepast worden (onder toetsen/ontwikkelingsprognose). Dit alleen is echter onvoldoende. Om aan de eisen van de inspectie te voldoen, is het belangrijk om het OPP conform het format in DOL vast te stellen en in ParnasSys op te nemen.

⁹ In ParnasSys kan het verwachte uitstroomniveau van de leerling worden vastgesteld via de grafiek ontwikkelingsperspectief (niet-methodegebonden toetsen leerling). Rechts onderaan zie je het verwachte uitstroomniveau per vakgebied.

¹⁰ De didactische leeftijd kan (in maanden) voor de hoofdvakgebieden in ParnasSys worden aangepast onder toetsen / didactische leeftijd. Het is wel aan te bevelen om een aantekening te maken om deze aanpassing elk half jaar te herzien en zo nodig weer terug te brengen.